

Historia ya Agano Jipya, Fasihi, na Theolojia

Kipindi cha 22 Matendo - Safari za Pili na Tatu za Umisionari

Na Dkt. Ted Hildebrandt

A. Utangulizi [00:23-01:39]

A: Mchanganyiko wa AC; 00:00-6:52; 2MJ hadi Filipino

Karibu tena. Tunatumaini katika saa hii ijayo tutakamilisha kitabu cha Matendo. Tumekuwa tukizungumza hadi sasa, na Petro na Paulo mapema katika kitabu cha Matendo, kanisa lilipoanzishwa. Tulizungumzia kuhusu Pentekoste na Matendo 2 na kunena kwa lugha na tukaruka juu ya Wakorintho wa Kwanza 14 kwa kusema kwa lugha huko dhidi ya unabii. Kisha tukaingia katika Safari ya Kwanza ya Umisionari ya mtume Paulo. Tuliwafuatilia Paulo na Barnaba na Yohana Marko kupitia Kupro na Antiokia, Ikoniamu, Listra na Derby na Paulo alipiga karibu hadi kufa na kupigwa mawe huko Listra. Kisha tukirudi na baada ya Safari yake ya Kwanza ya Umisionari tulisema mwaka wa 50 BK ulikuwa tarehe tunayojaribu kukumbuka. Mwaka wa 50 BK ni Baraza la Yerusalemu. Baraza la Yerusalemu ni muhimu kwa sababu hapo ndipo majadiliano ya kama Mataifa na jinsi Mataifa wanavyokubaliwa kanisani. Kwa hivyo Safari ya Kwanza ya Umisionari inakuja mbele ya Baraza la Yerusalemu. Kisha Paulo anaandika labda barua kwa Wagalatia akiwaambia Mataifa kwamba hawapaswi kutahiriwa. Sasa Paulo anaenda kwenye Safari ya Pili ya Umisionari mara tu baada ya mwaka wa 50 BK. Kwa hivyo, tutaanza Safari ya Pili ya Umisionari na kuanza hapo.

B. Safari ya Pili ya Umisionari: Timotheo kutoka Listra 01:39-4:43]

Kwanza kabisa, tunapaswa kusema Safari ya Pili ya Umisionari inapoanza kutoka Antiokia huko Syria ambapo wote wanaanza, Barnaba yuko na Paulo na anasema, “Hei, twende kwenye Safari ya Pili ya Umisionari, na tumchukue Yohana Marko tuende tena.” Paulo anasema “juu ya maiti yangu.” Paulo na Barnaba wana ugomvi mkubwa kiasi kwamba Barnaba anamchukua Yohana

Marko na inaonekana Barnaba na Yohana Marko wanarudi Kupro ambayo ilikuwa nyumbani kwa Barnaba. Kisha hawaonekani kwenye picha ambayo ndiyo mara ya mwisho unasikia kuwahusu. Barnaba hayupo. Paulo anamchukua Sila badala yake. Kwa hivyo sasa ni kwenye Safari ya Pili ya Umishonari, hii ni baada ya AD 50, Paulo na Sila waliondoka. Na walipoondoka wanaenda Antiokia. Badala ya kwenda Kupro walipanda pengine wakipitia Tarso, Tarso ilikuwa nyumbani kwa Paulo. Kutoka Tarso na kisha walirudi Derby, Listra, Ikoniamu, na Antiokia huko Pisidia ambayo alikuwa ameitembelea kwenye Safari ya Kwanza ya Umishonari. Katika Safari ya Pili ya Umishonari anatembelea tena miji hiyo. Huko Listra ilikuwa ya kuvutia kwa sababu hapa ndipo mahali ambapo Paulo alipigwa mawe, akafanywa miungu kwa jina la Herme na Zeu huko Listra, kwa sababu ya kumponya mtu huyo kiwete. Timotheo anachukuliwa kama mwanafunzi wa mtume Paulo. Anakuja na Paulo kama msaidizi kama vile Yohana Marko alivyokuwa katika Safari ya Kwanza ya Umishonari.

Lakini angalia inavyosema hapa, inavutia sana, hii iko katika Matendo 16:3 inasema, "kwa hivyo akamtahiri kwa sababu ya Wayahudi walioishi katika eneo hilo, kwani wote walijua ya kuwa baba yake alikuwa Mgiriki." Sasa inavutia sana. Baraza la Yerusalemu lilikuwa limeamua tu kwamba Mataifa hawalazimiki kutahiriwa. Lakini Paulo alipokuwa Listra na kumchukua Timotheo na jambo la kwanza analofanya kwa Timotheo, ni kumtahiri. Baba yake alikuwa Mgiriki, mama yake alikuwa Myahudi, na Paulo anamtahiri Timotheo. Kwa nini alifanya hivyo wakati Baraza la Yerusalemu mwaka uliopita lilitoa kauli kwamba Mataifa hawalazimiki kutahiriwa? Hii si tohara ya wokovu kwamba Timotheo ameokolewa. Kwa maneno mengine, hakutahiriwa ili aokolewe, ili awe Mkristo. Sasa huyu ni Timotheo, hachukii Wayahudi waliojua kwamba mama yake alikuwa Myahudi na baba yake alikuwa Mgiriki. Hii haina uhusiano wowote na wokovu. Hii inahusiana zaidi na kupatana na watu ambao utakuwa nao. Kwa hivyo Timotheo ametahiriwa kwa madhumuni ya kujinufaisha si wokovu au lazima kauli yoyote kubwa ya kitheolojia. Zaidi ya hayo, ni kauli ya kitheolojia kusema,

“hatutaki mkawakemee watu. Mtakuwa mnahudumia ili mtahiriwe.” Kwa hivyo Timotheo ametahiriwa wakati huo. Kwa hivyo Timotheo sasa anajiunga naye na wanaenda Antiokia, Ikoniamu, na Listra.

C. Safari ya Pili ya Umisionari: Luka kutoka Troa [4:43-6:52]

Paulo anataka kuelekea hapa Efeso. Efeso iko katika jimbo la Asia. Paulo anataka kwenda katika jimbo la Asia, Efeso ni jiji kubwa na Paulo anataka kuifikia Efeso. Badala yake, inasema kwamba Roho anawazuia kwenda Asia. Kisha Paulo anaelekea Troa. Troa iko kaskazini hapa, katika kona ya kaskazini magharibi. Iko juu karibu na Troa. Kama mmewahi kusikia kuhusu Troa, mna *Iliad* na *Odyssey* pamoja na Homer. Kwa hivyo kimsingi nini kinatokea Troa? Katika safari ya Pili ya Umisionari, Listra anamchukua Timotheo, anapokwenda Troa ghafla tunapata kauli hii ya "sisi" ikitolewa katika kitabu cha Matendo.

Wakati wa usiku Paulo aliona maono ya mtu kutoka Makedonia amesimama na kumsihi "njoo Makedonia utusaidie." Baada ya Paulo kuona maono hayo, sasa hili ndilo neno moja muhimu. Baada ya Paulo kuona maono hayo, "tulijiandaa mara moja." Hii ni Matendo 16:10 huko Troa kuna wito wa Makedonia. Mtu huyo anakuja katika maono ambayo Paulo anayaona usiku na kusema, "Njoo Makedonia utusaidie." Kwa hivyo Paulo anajua kwamba anatakiwa kwenda Makedonia. Lakini jambo la kuvutia ni kwamba ghafla " sisi " huanza hapa. Kwa hivyo hii ni Safari ya Pili ya Umishonari ya mtume. Anapofika Troa inaonekana hapo ndipo Luka anaingia ndani ya meli. Kwa hivyo anamchukua Timotheo huko Listra na kumchukua Luka huko Troa. Ghafla " sisi " huanza, ambayo tulizungumzia hapo awali. Kwa hivyo Troa ni muhimu kwani ndipo anapopata wito huu wa Makedonia. Sasa ataenda Ulaya kwa waongofu wa kwanza wa Ulaya huko Filipi. Kwa hivyo kimsingi unampeleka Ulaya mbali na Asia Ndogo na Siria na Israeli.

D. Safari ya Pili ya Umisionari: Filipi [6:52-16:22]

B: Changanya D pekee; 6:52-16:22; 2MJ Philippi

Kwa hivyo nini kitatokea anapofika Filipi? Kwanza kabisa, tunajua Filipi iko Makedonia. Makedonia iko hapa juu. Nani mwingine anatoka Makedonia? Nikisema Makedonia nini kinakujia akilini? Natumaini kutoka mapema katika kozi hiyo unamkumbuka Filipino wa Makedonia. Filipino wa Makedonia alikuwa baba wa Alexander Mkuu. Kwa hivyo mahali hapo Filipi imepewa jina la Filipino wa Makedonia. Kwa hivyo wanaingia Filipi.

Inashangaza kwamba wanaenda kando ya mto kwa sababu hakuna sinagogi. Hakuna sinagogi huko Filipi. Hilo linatuambia nini? Inahitaji nini ili kujenga sinagogi. Sasa katika siku hizo, naamini ilibidi uwe na wazee kumi, wakuu wa kaya, ili kujenga sinagogi. Ili kujenga sinagogi ilibidi uwe na wakuu kumi wa kaya na inaonekana hakukuwa na Wayahudi wengi huko kwa hivyo hawakuwa na sinagogi.

Kwa hivyo wanakutana kando ya mto na kuna mwanamke huyu ambaye ameongoka na mzungu wa kwanza kuongoka, jina lake ni Lydia. Yeye ni muuzaji wa zambarau. Kutoka Thytira na kwa hivyo anauza zambarau, ambayo inaonyesha yeye ni mwanamke tajiri, mwanamke mwenye uwezo. Lydia yuko pale, na kisha nini kitatokea? Acha nisimulie hadithi hiyo.

Hii ni kutoka Matendo sura ya 16:7 na inayofuata. Nitasimulia tu hadithi, kuna hawa jamaa na hawa jamaa wana msichana huyu aliyepagawa na pepo. Anaweza kusimulia wakati ujao na kwa hivyo wanafanya kazi na msichana huyu na wanapata pesa. Wanapata pesa kutokana na utumwa wa msichana huyu. Angekuja na kuwaambia watu kinachoendelea katika siku zijazo kupitia pepo huyu. Naam, msichana huyu anakuja baada ya Paulo na Barnaba. Hatimaye Paulo anachoka kwamba anatangaza mambo kuhusu Paulo na Barnaba. Anakasirika kidogo na anageuka na kumtoa pepo huyo msichana. Kwa hivyo sasa msichana huyu hana thamani kwa hawa jamaa ambao walikuwa wamemtumia kupata pesa.

Unapompiga mtu mfukoni watafanya kitu. Kwa hivyo kimsingi msichana huyu ana mapepo yaliyotolewa ndani yake. Sasa hawezi kusimulia wakati ujao tena. Kwa hivyo hawa jamaa wamepoteza kazi zao.

Kwa hivyo wanawatuma Paulo na Sila gerezani. Kwa hivyo Paulo anatumwa gerezani. Wanafanya nini gerezani? Wanaimba na kumsifu Mungu gerezani “na wamiliki wa msichana mtumwa hii ni Matendo 16:19 : “ Wamiliki wa msichana mtumwa walipogundua kuwa tumaini lao la kupata pesa limetoweka, wakawakamata Paulo na Sila na kuwakokota hadi sokoni, ili wawakabili wenye mamlaka.” Sasa, inaonekana kuna upendeleo dhidi ya Wayahudi hapo na ukisoma njia “watu hawa ni Wayahudi” na kuna upendeleo hasi dhidi ya Wayahudi. Kuna chini ya wakuu kumi wa kaya hapo. “Watu hawa ni Wayahudi na wanasababisha ghasia katika mji wetu kwa kutangaza desturi ambazo sisi Warumi tumeruhusiwa kuzikubali au kuzifuata.” Kumbuka jinsi tulivyosema Wakristo wa kwanza walionekana kama wasioamini Mungu kwa sababu walimwabudu Mungu ambaye huwezi kumwona. Walikataliwa kama wala watu kwa sababu walikula damu ya bwana wao na kula mwili wake. Walionekana kama wapenzi wa maharimu kwa sababu walioa ndugu na dada zao. Kwa hivyo unaweza kuona aina hii ya upotoshaji "watu hawa ni Wayahudi, wakivuruga miji, wakitangaza desturi ambazo si halali kwetu sisi Warumi kuzikubali."

Kwa hiyo Paulo na Sila wako gerezani na wanaimba nyimbo za Mungu katikati ya usiku na ghafla malaika wa Bwana anashuka na kufungua milango na pingu zinaanguka. Paulo na Sila wanaachiliwa huru huko na inavutia kuona kitakachotokea. Una mlinzi wa Kirumi. Sasa Mrumi atafanya nini? Mlango wa gereza umefunguliwa na wamevuliwa nguo na kupigwa njiani jambo ambalo linavutia. Kwa hiyo ghafla kukawa na tetemeko kubwa la ardhi. Mara moja milango yote ya gereza ikafunguka na minyororo ya kila mtu ikafunguka. Mlinzi wa gereza akaamka na alipoona milango ya gereza ikifunguliwa, akauchomoa upanga wake na alikuwa karibu kujiua kwa sababu alifikiri wafungwa wametoroka. Ilikuwa jukumu lake kuwalinda wafungwa hao. Wafungwa hao

wanaachiliwa huru na ikiwa watatoroka, amekufa. Kwa hivyo atajiua mwenyewe badala ya kutendewa vibaya na mtu mwingine, na gavana au watu wa serikali. Kwa hivyo kilichotokea ni kwamba Paulo alipiga kelele "usijidhuru, sote tuko hapa."

Mlinzi wa gereza aliita taa, akaingia ndani kwa kasi na akaanguka mbele ya Paulo na Sila akitetemeka na sasa huu ndio mstari wa kawaida, huu ni sura ya 16 mstari wa 30 na unaofuata kitabu cha Matendo. "Kisha akawaleta nje na kuwauliza" na hili ni mojawapo ya maswali yaliyo wazi zaidi katika Maandiko, "Mabwana, nifanye nini ili niokolewe?" "Nifanye nini ili niokolewe?" Sasa unapata jibu moja lililo wazi zaidi, nifanye nini ili niokolewe, jamaa huyo aliuliza swali rahisi la moja kwa moja lililo wazi kabisa. Wakajibu, "Mwamini Bwana Yesu Kristo nawe utaokoka katika nyumba yako." Hili ni mojawapo ya kauli zilizo wazi zaidi, linahitaji nini? "Mwamini Bwana Yesu Kristo nawe utaokoka." Na hili ni mojawapo ya kauli zilizo wazi zaidi na linatokea Filipi aliyopewa jamaa huyu anayejulikana kama mlinzi wa gereza wa Filipi.

Tunapaswa kujiuliza basi, watu wengine hujaribu kutaja nini kila mara, ili kumwamini Bwana Yesu Kristo nawe utaokoka? Kila mtu ni "Ndiyo, lazima umwamini Yesu na lazima ufanye hivi. Lazima umwamini Yesu ndiyo lakini lazima ufanye hivi pia." Kwa hivyo kila mtu tayari yuko tayari kutaja kitu kwenye kauli hiyo ya imani na kitu, na kwa mfano, nilikuwa na rafiki yangu mwanafunzi ambaye alijihusisha na dhehebu hili ambalo lilisema ilibidi ubatizwe na kanisa lao vinginevyo hukubatzwa na kama hukubatzwa hukuokolewa. Ulihitaji kubatizwa ili dhambi zako zisamehewe. Na walichofanya ni kwamba walitokana na Matendo 2:38. Acha nisome tu hili. Kwamba ilibidi ubatizwe vinginevyo hukuokolewa. Matendo 2:38 na inasema "amini na ubatizwe kwa ajili ya msamaha wa dhambi." Kwa hivyo lazima ubatizwe kwa ajili ya msamaha wa dhambi ili dhambi zako zisamehewe. Kisha walichosema ni: "Hapana, huwezi kubatizwa na mtu yeyote, lazima ubatizwe na kanisa letu." Unaona jinsi hilo lilivyo la kidini? Ubatizo wa mtu mwingine yeyote na kanisa lingine lolote si halali. Lazima ubatizwe na kanisa

letu. Kwa hivyo wao ndio wanaodhibiti kama mtu anaingia mbinguni au kuzimu. Wao ndio wanaodhibiti kupitia ubatizo wao. Huu ni mwelekeo wa kidini sana. Rafiki yangu mwanafunzi huyu alijihusisha nao na akarudi na kunipa hotuba kwamba sijaokoka kwa sababu sijabatizwa na kanisa hilo. Wazazi wake hawakuokoka kwa sababu hawakubilizwa na kanisa hilo na kwa hivyo aliondoka nao na hatimaye baada ya miaka minne au mitano aligundua kuwa jambo hili lilikuwa la uongo na kimsingi akaliacha. Ilikuwa ni desturi ya kidini sana. Lazima uwe katika kundi letu la sivyo wewe si muumini, wewe si Mkristo. Mkanisa mengi hujaribu kuvuta vitu vya aina hiyo kwa njia ya kidini.

Hapa kuna lingine nililolitaja hapo awali tulipokuwa tukizungumza kwa lugha. Harakati ya umoja inayosema unapaswa kunena kwa lugha ni kumwamini Bwana Yesu Kristo lakini pia unapaswa kunena kwa lugha vinginevyo wewe si Mkristo halisi. Roho Mtakatifu hajakujia na kukubatiza. Kwa hivyo lazima unene kwa lugha ili uwe Mkristo. Na kwa hivyo hii tena ni aina ya kitu cha kidini. Lazima ufanye hila yetu ili uweze kuingia mbinguni. Na Paulo anasema "Hapana, Hapana." Ni nini unachohitaji ili uokolewe? Lazima umwamini Bwana Yesu Kristo nawe utaokolewa.

Nadhani mojawapo ya mifano bora zaidi, mifano tofauti na aina hii ya mambo ya kidini, unamkumbuka mwizi msalabani? Kulikuwa na wezi wawili karibu na Yesu msalabani na Yesu alipokuwa akifa. Unamkumbuka mtu mmoja alisema, "Bwana, unikumbuke utakapoingia katika ufalme wako." Yesu alisema, "leo utakuwa pamoja nami peponi." Je, mtu huyo alibatizwa? Hapana. Je, mtu huyo alikuwa akizungumza lugha? Hapana. Yesu alisema "leo" kwa nini Yesu angesema, "leo utakuwa peponi." Alimwamini Yesu Kristo. Aliokolewa. Kwa hivyo mwizi msalabani hakufanya kazi yoyote zaidi ya kumwamini Yesu Kristo. Hiyo ndiyo inachukua. Hiyo ndiyo maana ya wokovu.

E. Asili ya Imani [16:22-31:47]

C: Unganisha E pekee; 16:23-31:47; 2MJ – Filipi, Asili ya Imani

Swali linakuja sasa. Imani inamaanisha nini? Imani ni nini? Inamaanisha nini kumwamini Yesu? Hiyo inamaanisha nini hasa? Nataka kuelezea mambo matatu ambayo ni ya kitamaduni kanisani. Kwanza kabisa, kuamini kunahitaji kujua ukweli. Lazima umwamini Bwana Yesu Kristo. Lazima umjue Yesu Kristo ni nani. Yesu Kristo alikuja, alizaliwa na bikira, aliishi Palestina alifanya miujiza mingi mbele za Mungu na wanadamu. Yesu alikufa kwa ajili ya dhambi zetu na akafufuka siku ya tatu na akapaa mbinguni na kuketi mkono wa kuume wa Mungu Baba Mwenyezi na anakuja kuwahukumu walio hai na wafu. Ikiwa yeyote kati yenu anajua Imani ya Mitume mnajua mambo ya aina hiyo. Hiyo ndiyo kiini cha injili. Unahitaji kujua ukweli huo. Yesu alikufa kwa ajili ya dhambi zetu; alifufuka tena kimwili hadi uzima. Alipaa mbinguni. Kuna ukweli fulani ambao lazima ujue. Kwa hivyo sehemu ya kwanza ya imani ni kujua ukweli. Lazima umjue Yesu ni nani. Ili kuamini kitu fulani lazima ujue kitu kuhusu kitu hicho.

Jambo la pili ni kwamba kimsingi lazima ukubali kama kweli. Haitoshi kusema tu kwamba najua mambo haya kumhusu Yesu lakini unapaswa kusema kwamba nakubali mambo haya kwamba Yesu alifufuka kutoka kwa wafu, kimwili alifufuka kutoka kwa wafu alionekana na watu 500, alionekana na watu 12, alionekana na watu wawili njiani kuelekea Emau, alionekana na Tomaso ambaye alitilia shaka, na alionekana na Paulo baadaye. Hali zote tofauti katika mazingira mbalimbali huko Yerusalemu huko Emau na huko Galilaya katika sehemu zote tofauti na nyakati tofauti za siku. Alionekana na watu tofauti, wanawake, wanaume, miktadha mbalimbali. Lazima ukubali kwamba mambo hayo ni kweli. Ni kweli kwako kwamba Yesu hakufa kwa ujumla tu, kwamba Yesu alikufa kwa ajili ya dhambi zako, na kwamba kumwamini kwako Mungu kwa msamaha unaokuja kupitia dhabihu kubwa ya Kristo kwa niaba yako. Hivi ndivyo wanavyoita upatanisho wa mbadala, kwamba kifo cha Kristo kilikuwa mbadala wako. Kwa hivyo, unapoamini lazima ujue mambo hayo, na kisha lazima ukubali kwamba mambo hayo ni kweli.

Na kisha tatu, ni kile unachokiita uaminifu. Labda njia bora zaidi

ninayoweza kuonyesha hili nilipokuwa mtoto mdogo inamaanisha nini kuamini katika kitu ili kukiamini na kuamini kuwa sehemu ya imani hiyo.

Nilipokuwa mdogo, sehemu inayoitwa Berkholtz huko Niagara Falls, New York, kuna nyumba, ilikuwa nyumba ndogo sana na paa lilikuwa tambarare. Kwa hivyo baba yangu alinichukua juu ya paa. Lazima nilikuwa na umri wa miaka mitatu wakati huo. Mimi na baba yangu tulikuwa juu ya paa. Alikuwa akitengeneza vitu fulani juu ya paa na kwa hivyo nilikuwa juu pale na mama yangu alikuwa chini. Baba yangu alisema ruka chini kwa mama yako. Ruka kutoka kwenye paa na mama yako atakukamata. Kwa hivyo nilichofanya ni kwamba nilifikiri "Hii itakuwa nzuri sana, nitaweza kuruka angani, chini na mama yangu atanikamata." Kwa hivyo nilirudi na nikarudi nyumbani na kisha ghafla nikaanza kukimbia na kwa hivyo ninashuka kwa lori na nitaruka kutoka kwenye paa na nitaruka tu na mama yangu atanikamata, nina umri wa miaka mitatu. Kwa hivyo ninaanza kukimbia kushuka kwenye paa la nyumba yangu na nitaruka na ghafla nikapata mkono mkubwa na ni baba yangu, nikanyoosha mkono na kushika sehemu ya nyuma ya shati langu na kuniinua tu na kusema "unafanya nini?" Nilijibu "Uliniambia niruke chini kwa mama kwa hivyo ninaruka chini. Nilikuwa naenda kuruka huko nje." Alielezea "Nilikuwa natania tu. Sikukusudia uruke kutoka kwenye paa. Mama yako hataweza kukukamata." Kwa hivyo hapo ndipo nilipojifunza somo, usimwamini kamwe baba yako. Vyovyote vile, hiyo sio hoja. Jambo hapa ni kwamba ilikuwa uaminifu. Kuamini ni wakati unajitoa kwa ukweli na kwa hivyo unapofanya hatua ya imani. Unajiamini kwa ukweli huo. Ninajua ukweli ni nini; Ninaamini kwamba ukweli ni wa kweli na ni wangu na sasa nitajiamini kwa ukweli huo.

Kwa hivyo kuna vipengele vitatu vya imani, njia tatu tofauti za kuiangalia. Ili kumwamini Bwana Yesu Kristo basi unapaswa kuokolewa. Huna haja ya kufanya hivi au vile. Mwamini Bwana Yesu Kristo nawe utaokolewa.

Sasa, swali, je, matendo hufuata hilo? Yakobo anatuambia haraka sana katika Yakobo 2 inasema "imani bila matendo imekufa." Kwa hivyo ikiwa mtu

anakuambia kwamba ana imani na haonekani kumwakisi Yesu katika maisha yake hilo ni tatizo kubwa pia. Kwa hivyo lazima uwe mwangalifu sana na hilo. Acha nizungumzie wakati niko hapa kuhusu kuamini na maana yake. Mtu hujiaminisha kwa kile anachoamini kuwa kweli na huathiri jinsi mtu anavyoishi. Imani bila matendo imekufa kama wasemavyo.

Ninakusimulia hadithi kuhusu mtu anayeitwa Probo. Nilifanya kazi kwa miaka kumi katika gereza lenye ulinzi mkali katika Gereza la Jimbo la Indiana. Nilifundisha katika Chuo cha Grace mchana na kisha usiku Ken Tay lor, rafiki yangu, ambaye alifundisha huko Grace, tungeingia kwenye gari na kuendesha gari kwa saa moja na nusu hadi gereza hili. Kisha tungeingia gerezani kupitia malango saba, lilikuwa na ulinzi mkali. Kuta zenye urefu wa futi 40 zenye unene wa futi kumi hivi. Ilijengwa mnamo 1863 au kitu kama hicho karibu na wakati wa vita vya wenyewe kwa wenyewe. Ilikuwa ya zamani sana. Ilikuwa na ulinzi mkali; hapa ndipo wavulana wote wakubwa huenda. Hukumu za maisha dhidi yao, miaka thelathini na tano, miaka 25, aina hiyo ya hukumu. Nilikutana na jamaa gerezani jina lake lilikuwa Probo [John Schultz]. Jina lake lilikuwa Probo gerezani. Alikuwa daktari wa mifugo wa Vietnam. Acha nikusimulie tu kidogo kuhusu hadithi hiyo. Imewekwa kwenye kanda, inaweza kudumu muda mrefu zaidi. Alikuwa daktari wa mifugo wa Vietnam, alikuwa amefunzwa katika huduma maalum na kwa hivyo kulikuwa na DMZ eneo la kuondoa kijeshi huko Vietnam, kimsingi wangemwanguka upande wa pili wa eneo la kuondoa kijeshi ambapo hakupaswa kuwa. Kwa hivyo jamaa huyu hatakiwi kuwa huko lakini walimwanguka huko na kimsingi walimpa kisu mikononi mwake, hakuwa na bunduki. Hakuweza kuwa na bunduki kwa sababu kama angekuwa na bunduki na akapiga bunduki hiyo ingefanya kelele na watu wangegundua kuwa alikuwa huko. Kwa hivyo walimpa kisu mikononi mwake na kumfundisha jinsi ya kuua watu. Kwa hivyo walianguka nyuma ya eneo la kuondoa kijeshi na akaingia tu na kuwaua baadhi ya watu hawa wa Vietcong siku hizo. Aliporudi Amerika, alikuwa shujaa. Namaanisha jamaa huyu amefunzwa sana, mzuri sana kwa kile

alichofanya, alifanikiwa kuingia na kutoka akiwa hai na kuna kitu cha kusema kwa hilo ikiwa unajua chochote kuhusu Vita vya Vietnam.

Alirudi Amerika, alikuwa kwenye baa usiku mmoja na wanaume wawili wakamrukia. Naam, nitakuambia, hutaki kuruka Probo kwa sababu jamaa huyu ni mzuri sana katika kile alichofanya na alikifanya mara nyingi. Alikuwa mwanajeshi aliyepambwa sana na gwaride na aliyepambwa sana na Amerika. Yuko kwenye baa, hawa jamaa wawili wanamrukia na anarudi nyuma anafanya tu kile anachofanya kwa sababu ni kama reflexes kwake na hapo ndipo unapopata wanaume wawili wamekufa karibu naye. Aliwaua wote wawili kwa mikono yake. Sasa yuko juu kwa mashtaka ya mauaji na anaenda gerezani kwa miaka thelathini na mitano. Alikuwa gerezani alikuwa na umri wa miaka 55 hivi alipokuwa gerezani . Alipoachiliwa alikuwa na umri wa miaka 55 hivi. Nilimjua labda tangu alipokuwa na umri wa miaka 45-55. Hakuna mtu gerezani aliyechanganyikiwa na Probo kila mtu alijua anachoweza kufanya na ilikuwa "Ndiyo, Bw. Probo ." Alikuwa na tatoo mwilini mwake wote, alikuwa aina ya Hell's Angel Harley Davidson. Hakuna aliyemsumbua Probo kwa sababu walijua alichokuwa akifanya.

Alichukua darasa langu, hakuwa Mkristo, na hakuwahi kuandika maelezo. Ilikuwa darasa la Agano la Kale, hakuwahi kuandika maelezo darasani. Alikuwa akiniuliza maswali haya ambayo yalikuwa kinyume na Biblia, kana kwamba anajaribu kuipinga Biblia. Kwa mfano, Biblia inasema kwamba popo ni ndege na, bila shaka, popo si ndege. Kwa hivyo Mambo ya Walawi yanawezaje kuwa sahihi kwa sababu ya jinsi inavyoainisha mambo? Alikuwa amenikabili mara kadhaa na "makosa" katika Biblia. Tulizungumzia na ilikuwa nzuri sana. Ilikuwa nzuri kwangu na tunatumaini ilikuwa nzuri kwake.

Alitoka gerezani na nakumbuka nikiona hofu machoni pake, mara ya kwanza niliona hofu machoni pake nilipotaja, alikuwa na umri wa miaka 55 hivi wakati huo na alijua. Jamaa huyu alikuwa mwerevu sana. Hakuwahi kuandika noti katika darasa langu la Agano la Kale. Nilipofanya mtihani huo nilifikiri, "Sawa, Probo , nitakuona unakula kunguru kwa sababu utafanya mtihani ambao

hukuandika noti zozote. Utashindwa mtihani huu. Alifanya mtihani, akapata daraja la juu zaidi darasani. Tatizo la Probo lilikuwa kwamba alikuwa na sikio la kupiga picha. Chochote ulichosema angeweza kukikumbuka neno kwa neno. Angeweza kuninukuu nilichosema neno kwa neno. Sikuweza kukumbuka nilichosema. Angeweza kukinukuu neno kwa neno. Jeshi lilikuwa limemfunza alipopewa amri hakuna kilichoandikwa kilikuwa kichwani mwake. Amri zilikuwepo, anazikumbuka. Ilikuwa ya ajabu kile alichoweza kukumbuka.

Alipokuwa anatoka gerezani hiyo ilikuwa mara ya kwanza kuona hofu machoni pake kwa sababu alijua kwamba alikuwa gerezani kwa miaka thelathini na mitano. Alijua kwamba ulimwengu huko nje ulikuwa umebadilika. Alikuwa mtu mwerevu sana. Alitoka gerezani. Nilifika mahali panapoitwa Chuo cha Gordon huko Massachusetts hapa. Nilimwomba Probo na kila mara aliniambia kwamba angenipiga Harley yake na siku moja ningekuwa nikisikiliza na kusikia mngurumo huu wa Harley ikiwa umewahi kusikia unajua ninachozungumzia. Angenipiga Harley na nilidhani anarudi Chuo cha Grace lakini nilikuwa nimehamia Gordon kwa hivyo siku zote nilikuwa najiuliza siku moja nitasikia huko Frost Hall nikimsikia Harley huyu. Ingemtisha rais au kitu kama hicho atakapomwona jamaa huyu mkubwa mwenye tatoo. Sikuwahi kusikia na nilimwomba kwa miaka mingi kwamba Kristo angeingia maishani mwake na kwamba amekuwa Mkristo.

Ilibainika kuwa hakuna aliyeniambia kwa sababu sasa nimetengwa na maili elfu moja kutoka mahali nilipokuwa nikifundisha. Probo alifariki akiwa amepanda pikipiki yake, koti lake lilikamatwa na akatolewa kwenye pikipiki na kuwekwa kwenye reli ya ulinzi kwa mwendo wa maili 55/60 kwa saa na akafa papo hapo. Hakuna aliyeniambia, nilikuwa na hasira sana. Ilikuwa kama vile nimekuwa nikimwomba jamaa huyu ambaye alikuwa amekufa kwa miaka miwili na bado ninamwomba. Kuna tatizo gani na picha hii? Kwa nini mtu hakuniambia?

Nilikuwa kwenye mkutano. Ilinibidi nizungumze kwenye mkutano wa ETS huko Atlanta na kulikuwa na jamaa anayeitwa Ron Clutter ambaye alikuwa rafiki

yangu. Tulitoka nje kwa chakula cha mchana na mimi na Ron tulizungumzia nyakati za zamani na nilipokuwa nikiinuka kutoka hapo alinigeukia na kusema, unamkumbuka John Schultz—mzee Probo ? Nikasema, “Ndiyo, unafikiri niliwakasirikia nini Grace kwa kutowahi kuniambia kwamba alikufa na nilikuwa nikiwombea. Ninazimia kila ninapofikiria kuhusu hilo.”

Mimi na Ron tulikaa chini na akasema hivi ndivyo Probo alivyofanya kazi. Sikuweza kamwe kujua kwa sababu alioa msichana Mkristo. Sikuweza kuelewa kwa nini Probo alioa msichana Mkristo. Nilidhani kuna kitu hakifanyi kazi hapa. Ron aliniambia kwamba Probo alikuwa Mkristo lakini hakumwambia mtu yeyote kwamba alikuwa Mkristo. Alitaka watu wajue kwamba alikuwa Mkristo kutokana na mabadiliko katika maisha yake. Hakutaka kuvaa dini yake kwenye mkono wake na kuiweka usoni mwako na kusema, "Ndiyo, nimesema fomula ndogo." Hapana, alisema, "Kristo alikuwa amebadilisha maisha yangu na watu wanaonijua watajua kwamba kuna tofauti kwa sababu maisha yangu yamebadilika." Hakuwahi kutangaza kwamba amekuwa Mkristo lakini maisha yake yalikuwa yamebadilika na ndiyo maana alioa msichana Mkristo. Kwa hivyo Probo akawa Mkristo . Imani yake katika Kristo alijitoa kwa imani hizo na imani hizo zilibadilisha maisha yake. Kuna kitu cha kusema kwa hilo. Maneno ni rahisi. Acha maisha yako, mabadiliko ya maisha yako, yamwakisi Kristo. Basi watu hawawezi kukuita mnafiki. Unatembea katika nyayo za Yesu. Na hivyo Kristo alibadilisha maisha yake. Kwa hivyo tukifika mbinguni na ukamwona jamaa fulani huko juu akipanda farasi wake katika Harley yake na ananitafuta nikipiga Harley yake, mwambie tu Hildebrandt anakusubiri pale akisubiri kwenye milango ya Pearly na mwambie Probo aje anichukue nami nitapanda naye. Samahani, hilo lilikuwa jambo la ajabu sana.

Jambo la msingi ni kwamba, nifanye nini ili niokolewe? Mwamini Bwana Yesu Kristo nawe utaokoka. Ni injili kutoka Matendo 16:9, mlinzi wa gereza wa Filipi. Nifanye nini ili niokolewe? Inavutia katika utamaduni wetu jinsi tulivyobadilisha mambo sasa. Watu hawataki kuzungumzia injili au "kuokolewa."

Wanataka kuzungumzia mambo kama haki ya kijamii au kufanya mambo mengine na kwa hivyo kinachotokea ni kwamba kumekuwa na mabadiliko haya makubwa, inaonekana kwangu kuwa mbali na injili ya "jadi" kwamba mtu lazima amwamini Bwana Yesu Kristo ili aokolewe hadi sasa kuokoa dunia au haki ya kijamii au tuache mambo haya. Kisha tunajaribu kuwaunganisha na karibu tunaona aibu na injili tena lakini haki ya kijamii inakubalika sana kwa utamaduni wetu. Utamaduni wetu unapenda kuwasaidia maskini na kwa hivyo tunapigwa viboko kama Wakristo mradi tu tunanyamaza midomo yetu kuhusu injili. Nadhani lazima uwe mwangalifu sana kuhusu mabadiliko yanayotokea katika utamaduni wetu sasa. Ninachouliza: Injili ni nini? Mwamini Bwana Yesu Kristo nawe utaokoka. Hilo ni muhimu sana sawa. Kumbuka tulisema, "jifunze mambo makuu." Hilo ni mojawapo ya mambo makuu. Inamaanisha nini kumwamini Yesu? Inamaanisha nini? Kujua ukweli, kukubali ukweli kama kweli na kujiamini katika ukweli huo kisha kutembea katika nyayo za Yesu.

Kwa hivyo huyo ni mlinzi wa gereza Mfilipi, Lidia ni muuzaji wa zambarau. Kwa hivyo nini kitatokea baadaye? Kwa hivyo anaondoka Filipi kwa lori. Kwa njia, nilisahau jambo moja, nadhani kitakachotokea, huko Filipi kituo cha "sisi". Kwa hivyo inaonekana Luka aliondoka Troa hadi Filipi. Kisha alipokuwa Filipi ghafla kituo cha "sisi". Paulo anaendelea hadi Thesalonike lakini kisha "yeye" alifanya hivi na "yeye" alifanya hivyo sio sisi tena. Kwa hivyo inaonekana Luka katika Safari ya Pili ya Umishonari Luka anaondoka Troa hadi Filipi na anasimama hapo.

E. Thesalonike na Berea [31:47-33:52]

D. Kuchanganya EG; 31:47-48:48; 2MJ Thesalonike hadi Korintho

Kwa hivyo nini kinatokea Thesalonike? Wanapofika Thesalonike, kama ilivyokuwa desturi, Paulo anaingia katika sinagogi. Hii ni Matendo 17:5. Katika siku tatu za Sabato alijadiliana nao kutoka kwa maandiko akielezea na kuthibitisha kwamba ilimpasa Kristo kuteseka na kufufuka kutoka kwa wafu. Wagiriki

wanaomwogopa Mungu na wanawake mashuhuri wanaamini wakati wanawake wanaomwogopa Mungu wanaamini Wayahudi wana wivu na kinachotokea ni, wanashambulia nyumba ya Yasoni ambapo Paulo anakaa. Paulo alikuwa akiishi katika nyumba hii ya Yasoni. Kisha Wayahudi wanaunda umati, wanakuja kushambulia nyumba ya Yasoni. Paulo kimsingi anapiga mlango wa nyuma na kutoroka. Kwa hivyo Thesalonike inaitwa Thesaloniki ya kisasa leo. Wanashambulia nyumba ya Yasoni. Paulo anakimbia, anatoka hapo na kukimbia. Shutuma zao dhidi yake zilikuwa kwamba alikuwa akisema kuna mfalme mwingine, Yesu, badala ya Kaisari. Kwa hivyo wanamfuata Paulo kwa msingi huo.

Sasa wanapofika Berea, Berea ndio mahali hapa maalum. Wengi wenu mmesikia kuhusu Makanisa ya Biblia ya Berea . Berea iko chini ya barabara kutoka Thesalonike. Hizi ni miji mitatu huko Makedonia kaskazini mwa Ugiriki. Inasema, "Sasa Waberea walikuwa na tabia njema kuliko Wathesalonike kwa sababu waliupokea ujumbe kwa hamu kubwa." Hili ndilo Waberea walilojulikana nalo. Unaposema Makanisa ya Biblia ya Berea au Mafunzo ya Biblia ya Berea , "wanajulikana kwa kuchunguza Maandiko kila siku ili kuona kama yale Paulo aliyosema yalikuwa kweli." Kwa hivyo Waberea wanajivunia kwamba wanachunguza maandiko ili kuona kama mambo ni kweli. Hilo ni jambo la heshima. Walikuwa wazuri zaidi kuliko watu wa Thesalonike walioshambulia nyumba ya Yasoni.

F. Athene [33:52-40:20]

Kisha Paulo anawaacha Sila na Timotheo huko na Paulo anaelekea Athene. Kwa hiyo Paulo anaelekea kutoka Makedonia hadi Athene. Athene ni mji maarufu zaidi wa Kigiriki. Hapa ndipo Paulo huko Mars Hill anapozungumza na wanafalsafa kwenye Mars Hill katika Matendo 17. Acha nisome baadhi ya Matendo 17:16 . " Waathene wote na wageni walioishi huko walitumia muda huko bila kufanya chochote ila kuzungumza na kusikiliza mawazo mapya." Athene

ilikuwa makao makuu ya Socrates. Athene ilikuwa mahali pazuri pa Plato, Aristotle, wanafikra wakubwa, na wanafalsafa wakubwa. Kisha Paulo anaenda na kusema, "nilipokuwa nikitembea niliangalia kwa makini vitu vyenu vya kuabudiwa, nikaona madhabahu iliyoandikwa 'Kwa Mungu Asiyejulikana.' Sasa mnachoabudu kama kitu kisichojulikana nitawatangazia . Mungu aliyeumba ulimwengu hatumikiwi kwa mikono ya wanadamu [kutengeneza sanamu]. Ndani yake tunaishi, tunatembea, na tuna uhai wetu, kama baadhi ya washairi wenu walivyosema, sisi tu wazao wake." Hii "ndani yake tunaishi, tunatembea, na tuna uhai wetu" ni nukuu kutoka kwa Aratus mmoja wa washairi wa Kigiriki. "Sisi tu wazao wake. Kwa hivyo, kwa kuwa sisi ni wazao wa miungu, hatupaswi kufikiria kwamba Mungu ni kama fedha au dhahabu au jiwe." Anamnukuu Epimenidis katika miktadha hiyo pia.

Kwa hivyo swali ni: Paulo anafanya nini hapa? Na kisha hili ndilo swali kubwa ambalo Tertullian anauliza: Yerusalemu ina uhusiano gani na Athene? Mvutano huu uko kati ya Yerusalemu, yaani, mahali pa dini, na Athene, mahali pa falsafa. Inageuka kuwa Paulo anaonekana kuingiliana na utamaduni wa Kigiriki vya kutosha kiasi kwamba anachukua, kwa mfano, sanamu ya mungu asiyejulikana na anasema nitawatangazia sasa. Anatumia kile kilicho katika utamaduni wao kuwatangazia Kristo kwa kutumia vitu wanavyovifahamu. Kwa hivyo ananukuu kutoka kwa Aratus na nukuu kutoka kwa Epimenides ananukuu kutoka kwa waandishi hawa wa Kigiriki. Paulo ni mtu mwerevu sana na anaelewa hili na kisha analitumia kama mahali pa muunganisho, uhusiano, kati ya Kristo wake ambaye atamhubiri na utamaduni wao. Kwa hivyo pendekezo hili ni muhimu kwa Wakristo kuwa na ufahamu mkubwa wa utamaduni tunaishi. Je, ni muhimu kama Mkristo kuwa na ufahamu wa utamaduni na kuweza kutumia vitu vilivyo katika utamaduni kumtangaza Kristo?

Je, tunapaswa kujua falsafa? Je, tunapaswa kujua falsafa ya siku zetu ili kumtangaza Kristo? Jibu ni: ndiyo. Hiyo ndiyo sehemu kama Chuo cha Gordon, sanaa huria ambapo tunasoma falsafa kwa uzito. Tuna wanafalsafa wa ajabu hapa.

Katika falsafa yako ya kujifunza, utamaduni unasema nini na ni ushawishi gani mkuu unaotokana na falsafa hii? Ni falsafa gani za msingi za wakati wetu na unaingilianaje nazo kama Mkristo? Baadhi ya falsafa, hata kama Paulo alisema, ni kweli. Je, inawezekana kwa mtu ambaye hajazaliwa upya ambaye si Mkristo kusema mambo fulani ya kweli? Au bila shaka ni kweli. Kwa hivyo unasoma falsafa na unayatatuua. Ni mambo gani yaliyo ya kweli, ni mambo gani ambayo si ya kweli? Ni mambo gani ambayo yanazuia uelewa wa utamaduni wetu kuhusu Kristo? Ni wakati gani tunaweza kushambulia na kutoa hoja kulingana na hilo?

Je, mnasoma historia ili kuelewa utamaduni wetu na kumtangaza Kristo? Tuna madarasa ya Kiingereza hapa; tuna madarasa ya mawasiliano. Je, tunahitaji kueleza injili katika njia hizi mpya za kidijitali? Hilo ni moja ya mambo ninayobishana nayo kwa nguvu kwamba sisi kama Wakristo tunahitaji kuelewa njia hii ya kidijitali ambayo ni muhimu sana katika utamaduni wetu katika suala la kusikiliza huku vijidudu vikiingia masikioni mwetu na kutazama kwenye skrini za televisheni, kwenye pedi, kwenye simu, kwenye kompyuta na kwenye kompyuta mpakato. Chochote kile, kimsingi tunatumia njia hii ya kidijitali na sisi kama Wakristo tunahitaji kuelewa jinsi mnavyowasiliana katika njia hii mpya ili tujifunze mawasiliano.

Tunatumia muziki hapa, sanaa, na aina zote za umbo tunaloelewa na tunalofanya kazi nalo. Huo ndio msingi wa elimu ya Kikristo kimsingi ikiwa itabidi uiweke katika sentensi moja nadhani Arthur Homes labda alifanya kazi nzuri zaidi. Alikuwa wa ajabu kabisa katika hili. "Ukweli wote ni ukweli wa Mungu." Ukweli wote ni ukweli wa Mungu na hivyo tulifanya sayansi, tunafanya biolojia, tunafanya kemia, na tunafanya fizikia, si kama watu wanaoogopa taaluma hizo kwa kuwa zitaathiri dini yao. Mungu ndiye mwandishi wa sayansi. Kwa hivyo ndio, nataka kuweza kuelewa sayansi kama Mkristo kutoka kwa mtazamo wa kibiojia, kutoka kwa kemikali, kutoka kwa mtazamo wa aina ya fizikia. Hii ni kweli hata katika hisabati, ambayo ni lugha ya ulimwengu. Kuelewa hilo na kutoa maelezo kuhusu jinsi ulimwengu unavyofanya kazi na jinsi vitu

vinavyopangwa na jinsi tunavyoweza kujenga vitu kihisabati. Ni ajabu tu. Ndiyo maana tunafanya sanaa huria.

Kisha Paulo huko Athene anazungumza na wanafalsafa kwa ufasaha sana katika lugha yao. Anazungumza katika lugha yao, lugha ya sanamu hizi walizokuwa wakiziabudu na katika lugha yao ya washairi wao na wanafalsafa wao na kwa hivyo tunahitaji pia kufahamu utamaduni wetu. Hiyo ndiyo aina ya misingi ya moja ya misingi ya watu katika chuo hiki ambao wanaweza kuijadili vizuri zaidi kuliko mimi. Huu ndio msingi wa kukumbatia kwa kiasi kikubwa sanaa za kiliberali. Yerusalemu ina uhusiano gani na Athene? Kila kitu.

G. Corinthian [40:20-48:48]

Kutoka Athene kisha Paulo anaenda Korintho. Tumechukua muda mrefu kidogo kwa baadhi ya haya mengine. Korintho ndiko Paulo anakokaa kwa mwaka mmoja na nusu katika Safari ya Pili ya Umishonari. Hapa ndipo Paulo anapokaa, Korintho. Kwa hivyo kwa Safari ya Pili ya Umishonari anaanzia Antiokia huko Siria, anapitia miji yote anamchukua Timotheo huko Listra . Anapanda hadi Troa na kumchukua Luka. Anaenda Makedonia na Filipi na kukutana na mlinzi huyu wa gereza Mfilipi. Huko Thesalonike, nyumba ya Yasoni inashambuliwa. Berea, wanajifunza maandiko. Kisha anashuka hadi Athene, anafanya mambo yake huko, kisha anapiga Korintho. Anapopiga Korintho, anakaa huko kwa mwaka mmoja na nusu. Kwa hivyo Safari ya Pili ya Umishonari karibu miaka miwili huko Korintho.

Sasa anapokuwa Korintho tuko katika Matendo 18:1 na inayofuata inasema, “Baada ya hayo Paulo aliondoka Athene akaenda Korintho. Huko alikutana na Myahudi mmoja jina lake Akila. Alikuwa mzaliwa wa Pontio ambaye alikuwa ametoka Italia hivi karibuni.” Sasa kwa nini Akila alitoka Italia? Jina la mkewe lilikuwa Prisila. Kwa hivyo hapa ndipo unapowaona Akila na Prisila. Akila ndiye mtu huyo, Prisila ndiye mke. Klaudio alikuwa karibu mwaka wa 49 BK, sina uhakika wa tarehe halisi. Klaudio alichagua kuwafukuza Wayahudi kutoka Roma. Kwa hivyo hapa unapata chuki hii dhidi ya Wayahudi hata katika

Klaudio Mfalme akiwaamuru waondoke Roma. Kwa hivyo Akila na Prisila waliondoka Roma, ambayo ingekuwa hapa na kuja Korintho. Kumbuka tena uhusiano kati ya Roma na Korintho. Tulisema mabaharia badala ya kusafiri kuzunguka Peloponnese hii, wanasafiri hapa katika bandari hii nzuri hapa na kisha wanapakua na kuvuka shingo hii ya maili saba hapa kutoka upande mmoja hadi mwingine na kisha wanaenda Efeso. Unajiokoa kutokana na kusafiri kuzunguka ufuo huu wenye miamba na ingia tu hapa na upakie na upakie tena na unaweza kuvuka. Kwa hivyo anakutana na Prisila na Akila hapo.

Tuseme anafanya nini? Anatengeneza mahema, Prisila na Akila wanaonekana kutengeneza mahema. Hapa ndipo Paulo anatengeneza mahema. Wakristo wengi husema ni watengenezaji mahema. Hiyo ina maana gani? Inamaanisha kwamba, kwa mfano, huko Afghanistan unakumbuka kwamba kulikuwa na mmishonari huko ambaye aliuawa kweli. Hii ilikuwa aibu kubwa. Lakini alikuwa mmishonari kwa miaka 28. Nadhani huko Afghanistan, alikuwa mtaalamu wa macho. Kwa maneno mengine, aliwasaidia watu wa Afghanistan kuona. Alikuwa mtaalamu wa macho akifanya kazi nchini Afghanistan. Nadhani Wataliban walimkamata na kumchinja na kumuua. Hiyo ilikuwa miaka michache iliyopita. Nini kilitokea alikuwa Afghanistan akifanya nini? Ndiyo, alikuwa mmishonari wa aina fulani lakini kwa kweli alikuwa mtengenezaji wa mahema. Kwa kweli alifanya kazi ya kuwapa huduma za uchunguzi wa macho.

Nilikuwa na marafiki wanafunzi kutoka chuo kikuu cha zamani nilichokuwa nikifanya kazi huko Grace ambao walienda Ujerumani, nadhani wao walikuwa mbunifu mmoja wao alikuwa mhandisi na sijui wa tatu alikuwa nani. Hawa jamaa watatu walikusanyika pamoja wakasema twende pamoja na kuwa wamishonari nchini Ujerumani. Kwa hivyo walichofanya ni kutumia historia yao ya usanifu kufanya kazi nchini Ujerumani. Yule jamaa mwingine alikuwa mhandisi na yeye alifanya kazi kama mhandisi nchini Ujerumani. Huenda alikuwa akibuni Mercedes Benz. Alifanya kazi kama mhandisi huko kisha akafanya kazi na makanisa nchini Ujerumani. Inaitwa "utengenezaji wa mahema." Imejengwa

kutokana na kifungu hiki huko Korintho kwamba Paulo Prisila na Akila walitengeneza mahema na ndivyo walivyofanya.

Ninapenda aina fulani ya elimu ya Kiyahudi huko Amerika tunayoifundisha. Mashuleni. Wayahudi huwaelimisha watoto wao katika Torati, lakini pia huwapa watoto wao ujuzi wa vitendo. Kwa hivyo, kwa mfano, Yesu aliitwa mwana wa seremala lakini ukienda katika baadhi ya vifungu nadhani viko katika Marko, inasema Yesu mwenyewe alikuwa seremala. Kwa hivyo kilichotokea ni kwamba baba angekuwa na kazi na mtoto angejifunza kazi ya baba yake. Pia angejifunza Torati na njia za kufikiri. Lakini pia wangejifunza ujuzi. Kwa hivyo nadhani katika maisha ni muhimu kupata zote mbili.

Najua nilipokuwa nikisoma shule ya upili; taaluma ya ufundi iliwekwa chini kama isiyo ya kitaaluma na chini yetu. Kisha unagundua huwezi kupata kazi. Kwa hivyo ni vizuri kuwa na ujuzi wa vitendo wa kawaida. Wayahudi huwafunza watu kwa akili zao na pia mikono yao kwa ujuzi. Kwa hivyo Paulo alikuwa mshonaji mahema. Paulo alikuwa Rabi na alifunzwa chini ya Gamalieli lakini pia alijua jinsi ya kutengeneza mahema. Anajiruzuku huko Korintho. Hili litajitokeza baadaye katika 2 Wakorintho, alisema sikuwaruhusu ninyi kuniunga mkono. Korintho ilijulikana kwa utajiri wake. Alisema, "Singechukua utajiri wenu wowote kwa sababu sitaki hilo lizuie huduma yangu hapa nanyi. Kwa hivyo wengine wangefikiri, "ninyi mlikuwa hapa kupata pesa. Nilitengeneza mahema na kujiruzuku nilipokuwa hapa." Kwa hivyo Paulo alikuwa huru sana. Paulo hakuwa mmishonari mwenye haki kama mimi nilivyokuja na mimi ni mmishonari na nyinyi watu mnapaswa kuniunga mkono kwa sababu mimi ni mmishonari mkubwa. Hapana, Paulo alifanya kazi kwa mikono yake, alijikimu na kushughulikia biashara. Kwa hivyo huko Korintho. Prisila na Akila, huduma yake

huko pamoja nao na anatumia mwaka mmoja na nusu huko Korintho. Kwa hivyo kanisa huko Korintho litakuwa jambo kubwa.

Sasa, anapokuwa Korintho, Timotheo na Sila wanashuka kutoka Thesalonike. Kwa hivyo kinachotokea ni kwamba, Paulo kisha anawaandikia Wathesalonike kuhusu safari ya pili ya kimisionari kutoka Korintho . Atakuwa huko kwa zaidi ya mwaka mmoja na anaandika Wathesalonike wa 1 na wa 2, hadi kwa watu wa Thesalonike. Una aina hii ya jambo linaloendelea na Paulo akiwaandikia Wathesalonike wa kutoka Korintho.

Jambo lingine tunalopaswa kujiuliza katika hatua hii pia ni kwa nini Paulo alikaa Korintho kwa muda mrefu? Kwa kawaida katika miji mingine Paulo alipigwa na kulazimika kukimbia ili kuokoa maisha yake. Hivi ndivyo inavyotokea Korintho. Anaingia katika sinagogi na kuhubiri huko na Krispo, kiongozi wa sinagogi, anakuwa Mkristo. Kiongozi wa sinagogi anakuwa Mkristo. Sosthene ambaye hakuwa kiongozi wa sinagogi lakini mtu mwingine anakuja na kuanza kumsumbua Paulo. Kwa hivyo anasimulia hadithi ya Paulo mbele ya Galio . Galio ndiye gavana. Kwa hivyo Sosthene anamfanya Paulo aburuzwe mbele ya mahakama ya Mataifa. Lakini Galio, gavana, anapoona hivi, anasema, "hawa ni kundi la Wayahudi wanaogombana." Anasema, "Sitaki kujihusisha na hili." Kwa hivyo anawafukuza nje ya mahakama. Anafuta mashtaka. Kwa hivyo Sosthene anakuja na mashtaka dhidi ya Paulo, Galio, gavana, anamfukuza nje ya mahakama na kusema, "toka hapa. Hili ni takataka. Sitaki kushughulikia hili," na anamfukuza nje. Kinachompata Sosthenes, badala ya Paulo kupigwa, Sosthenes anapigwa. Kwa hivyo Paulo ameachana na mpango, yule jamaa mwingine alipigwa wakati huo. Kwa hivyo Paulo anasema hey napenda mahali hapa ambapo tutakaa hapa kwa muda. Kwa hivyo Paulo anakaa hapa kwa mwaka mmoja na nusu. Na anaandika Wathesalonike kutoka hapo.

Hiyo ndiyo aina ya msingi wa baadhi ya hayo na kisha anakaa Korintho mwaka mmoja na nusu na Prisila na Akila. Kuna mtu mwingine anayelitwa Apolo ambaye ni muhimu baadaye. Apolo alikuwa mtu hodari katika Maandiko

Matakatifu, alielewa maandiko ya Agano la Kale vizuri sana. Anakuwa Mkristo na kisha anakuwa nguvu kubwa huko Korintho. Paulo anamjua na anaungana naye, pamoja na Prisila na Akila.

Kutoka Korintho anaondoka na kurudi Israeli. Kwa hivyo hiyo ndiyo Safari ya Pili ya Umisionari. Safari ya Pili ya Umisionari inafanyika lini? Huna haja ya kujua tarehe , tarehe pekee unayopaswa kujua ni ipi? Baraza la Yerusalemu 50 BK, Safari ya Kwanza ya Umisionari kabla tu ya 48 BK, 49, na Safari ya Pili ya Umisionari mara tu baada ya 51-52 BK. Kwa hivyo agizo ni: Safari ya Kwanza ya Umisionari, Baraza la Yerusalemu, Safari ya Pili ya Umisionari kwa kiasi kikubwa huko Korintho kwa miaka miwili, ingawa anafika huko kupitia Listra, Troa, Filipi, akiwachukua Luka na Timotheo. Sasa, tunataka kuhamia safari ya tatu ya umisionari na utafurahi kujua kuna safari tatu tu za umisionari za mtume Paulo.

H. Mapitio ya Safari ya Umisionari ya 1 na 2 [48:48-52:56]

E: Unganisha HJ; 48:48-60:56; 3MJ hadi Efeso

Kwa hivyo nini kinatokea katika Safari ya Tatu ya Umishenari? Hebu tuangalie hili. Hapa kuna PowerPoint halisi. Hebu tuangalie aina hii kama mapitio mafupi. Una Paulo na Sila, kwenye Safari ya Pili ya Umishenari. Anapiga Listra ambapo anapigwa mawe [1MJ], anamchukua Timotheo [2MJ], anamtahiri Timotheo, baba yake ni Mgiriki, mama yake ni Myahudi, baada ya Baraza la Yerusalemu. Kwa nini Timotheo anatahiriwa? Sio kuokolewa bali ili ajitosheleze na asijifanye kuwa kikwazo kwa Wayahudi. Anaenda Troa lakini hawezi kwenda katika jimbo la Asia kwani Roho hatamruhusu kwenda Efeso. Kwa hivyo anaenda Troa na hapo ndipo anapopata wito wa Makedonia. "Njoo Makedonia, utusaidie" mtu wa maono anasema. Hii ni kufuata uongozi wa Miungu kinyume na mipango yetu. Paulo alitaka kwenda Efeso na jimbo la Asia lakini Mungu hakutaka afanye hivyo. Luka anajiunga Troa na hapa ndipo " sisi " inapoanza. " sisi " wanaenda kutoka Troa hadi Filipi na kisha wanasimama. Kwa hivyo inaonekana Luka

alitoka Troa hadi Filipi na kukaa Filipi. Huko Filipi, Lidia alikuwa muuzaji wa nguo za zambarau. Yeye ni mwanamke mnyonge, muuzaji wa nguo za zambarau kutoka Thiatira. Pia hakuna sinagogi huko Filipi. Tuliona walikuwa kando ya mto; hakuna masinagogi, kuna Wayahudi wachache sana huko. Kwa kweli kulikuwa na shinikizo la chuki dhidi ya Wayahudi. Paulo anamfukuza msichana mtumwa pepo. Paulo anapigwa na kutupwa gerezani ambapo anaimba na Sila. Mlinzi wa gereza wa Filipi anauliza "nifanye nini ili niokolewe?" "Mwamini Bwana Yesu Kristo nawe utaokoka." Hilo ni kifungu kikubwa hapo. Basi inamaanisha nini kuamini? Tulizungumzia viwango vitatu vya imani pamoja na matendo na jinsi imani na matendo vinavyoingiliana. Huko Thesalonike, wanaenda kwenye sinagogi, kama ilivyokuwa desturi yao. Kuna wivu na majibu hasi ya Kiyahudi na kisha kimsingi wanashambulia nyumba ya Yasoni. Paulo anatoroka kabla ya umati kumkamata. Wanaenda Berea; Waberoya ni waungwana zaidi; wanachunguza maandiko. Hilo ni jambo zuri. Kisha anaenda Athene kwenye kilima cha Mars, kwenye kilima cha Mars, unajua Parthenon ilipo. Jambo kubwa huko Athene ambapo tunaona kilima cha Mars liko mbali kidogo na hapo. Kuna madhabahu kwa ajili ya Mungu asiyejulikana. Paulo anatumia hizo kumtangaza Kristo. Paulo ananukuu Epimenides na Aratus. Kwa hivyo kujua falsafa na taaluma zingine; hii ni sehemu ya mantiki yetu ya sanaa huria. Kuna njia nyingi unazoweza kushughulikia suala la sanaa huria katika historia ya Athene na falsafa. Je, tunapaswa kuamini kabla hatujaweza kujua? Kwa hivyo kuna mjadala mkubwa kuhusu hilo, sitaki kuingia katika hilo sasa.

Tunawezaje kutumia utamaduni wa baada ya kisasa kumtangaza Kristo? Hili ni jambo kubwa, tunawezaje kutumia utamaduni wa baada ya kisasa kumtangaza Kristo? Tunahitaji kuelewa utamaduni wetu. Tunahitaji kujua mambo yake chanya, mambo yake hasi na jinsi tunavyoweza kuutumia kumwasilisha Kristo. Kwa hivyo katika Safari ya Pili ya Umishonari, anaenda Korintho. Hapo ndipo alipo kwa mwaka mmoja na nusu. Hapa ndipo mahali pakubwa. Una Prisila na Akila walifukuzwa kutoka Roma chini ya Klaudio na wanatengeneza mahema

pamoja na Paulo. Wakati huo Krispo , kiongozi wa sinagogi, anaamini kweli. Hii ni aina ya kipekee kwa Paulo. Kisha Sosthene anamshtaki Paulo na Sosthene anapigwa badala ya Paulo. Kwa hivyo Paulo anasema, "Ninapenda mahali hapa." Galio ana ladha kali anakataa mashtaka dhidi ya Paulo. Paulo anakaa hapo kwa mwaka mmoja na nusu. Anapokaa hapo, anakutana na jamaa huyu Apolo ambaye ni mtu hodari katika Maandiko na Agano la Kale. Hapa ndipo anapoandika Wathesalonike wa 1 na 2 na kimsingi anairudisha pamoja na Timotheo ambaye alileta msaada kutoka Makedonia kwa Paulo.

I. Safari ya Tatu ya Umisionari [52:56-54:07]

Sasa nini kinatokea? Safari ya Tatu ya Umisionari niruhusu nitoe kauli nzuri sana, Safari ya Tatu ya Umisionari inafanyika baada ya Safari ya Pili ya Umisionari. Baraza la Yerusalemu AD 50, Safari ya Pili ya Umisionari ni AD 50-52. 3MJ hii itakuja baada ya hapo, kwa kiasi kikubwa AD 53-57. Sitaki ujue tarehe. Kwa kweli njia bora ya kukumbuka Safari ya Tatu ya Umisionari ni miaka mitatu Efeso. Safari ya Tatu ya Umisionari ni miaka mitatu Efeso. Safari ya Pili ya Umisionari ilikuwa miaka miwili Korintho. Kwa kweli ni mwaka mmoja na nusu. Safari ya Tatu ya Umisionari, miaka mitatu Efeso. Kwa hivyo nini kinatokea? Paulo alitaka kwenda Efeso kwenye Safari ya Pili ya Umisionari lakini Roho hakumruhusu. Wakati huu anaanza tena Antiokia huko Syria, safari zote tatu za umisionari zinaanzia hapo. Anarudi kupitia eneo hili la Galatia wakati huu anaelekea Efeso moja kwa moja. Atakaa Efeso ambayo iko katika jimbo la Asia na atakuwa huko kwa miaka mitatu.

J. Efeso [54:07-60:56]

Sasa, nini kinatokea Efeso? Acha nipitie hili. Kwanza kabisa anakutana na baadhi ya wanafunzi wa zamani wa Yohana Mbatizaji na anawafanyia nini hawa jamaa, anasema, "Haya, kuna nini hapa? Je, unajua chochote kuhusu Roho Mtakatifu? Je, unajua chochote kuhusu Yesu?" Wanasema, "Hapana, tunachojua

ni kuhusu Yohana Mbatizaji. Alitubatiza, tulitubu na tukasamehewa dhambi zetu.” Lakini anawaambia kuhusu Yesu, anawawekea mikono. Wanazungumza kwa lugha na wanakuwa Wakristo. Kwa hivyo huko Efeso. Una wanafunzi wa Yohana Mbatizaji wakiongoa hapo.

Kisha Paulo anaingia katika shule ya Tirano na anafundisha huko. Paulo anaendeleza huduma ya kufundisha hapa na kinachotokea ni kwamba watu wengi huko Efeso wanakuwa Wakristo kwa hivyo wanaanza kuchoma vitabu vyao. Walikuwa na vitabu hivi vya uchawi na wanaanza kuchoma vitabu vyao. Sasa nini kinatokea? Wanaanza kuchoma vitabu vyao na kisha kuna mtu anayeitwa Demetrio huko Efeso . Demetrio ni mfua fedha. Anatengeneza sanamu kwa ajili ya Artemis, mungu wa kike wa Efeso. Hili ni jambo la mungu wa uzazi, aina ya mungu wa kike wa upendo. Aina zote za uasherati zilikusika . Kama umewahi kuona miungu yoyote ambayo tumechimba kielimu, unatambua jinsi vitu hivi vilivyokuwa vya kidunia na vya kishenzi. Lakini hata hivyo, kuna uvumi kwamba inaonekana kimondo kilishuka na kugonga ardhi. Kwa hivyo kimondo kilishuka na wakachimba kimondo hiki na kimondo hiki kilichukuliwa kuwa mungu aliyeshuka kutoka mbinguni. Walimwita mungu huyu na mungu wa kike Artemis. Kisha wakatengeneza sanamu za Artemis kwa ajili ya biashara au Ishtar na baadhi ya miungu mingine, Baali na Ishtar. Kwa hivyo yeye ni mfua fedha na watu hawa wote wakiwa Wakristo nini kinatokea? Biashara yake inakauka. Sio mfumo mzuri wa biashara, watu hawa wanakuwa Wakristo. Hawafanyi sanamu tena. Ninapoteza biashara yangu hili ni tatizo. Kwa hivyo anaanzisha ghasia. Anawakusanya watu wote pamoja na watu wanaanza kupiga kelele, "Artemis mungu wa Waefeso ni mkuu, Artemis mungu wa Waefeso ni mkuu." Ni kama Paulo anawaambia watu hawa wote kwamba hawalazimiki kuabudu miungu hii tena na tunapoteza pesa. Kwa hivyo ni kama vyama vya wafanyakazi vinampinga Paulo na kujaribu kwao kumlea Kaini. Watafanya ghasia dhidi ya Paulo. Kwa hivyo ndivyo inavyoendelea. Je, pesa na dini vina uhusiano na siku hii? Kisha anadai Wakristo hawa wanafanya mambo haya yote mabaya.

Watu katika utamaduni wetu wanatangazaje kwamba Ukristo ni mbaya? Watu katika utamaduni wetu wasipokubaliana nasi watatoa mashtaka na sijui kama umesikia tuko katika eneo la Boston. Kama umesoma Boston Globe kwa mwaka mzuri zaidi, nilighairi usajili wangu wa kitu hicho cha kichaa kwa sababu kwa takriban miaka mitano mstari wa mbele katika gazeti ulikuwa kitu kile kile. Walizungusha maneno tu na kitu kile kile cha Kupinga-hiki cha aina hiyo. Walifuatilia Kanisa Katoliki la Roma. Kwa hivyo Wakatoliki wote wa Roma ni wanyanyasaji wa watoto na kwa hivyo walikuwa wakali sana kufuatia Kanisa Katoliki la Roma. Unyanyasaji wa watoto ni mbaya sana, sisamehe hilo. Lakini nakuambia vyombo vya habari vilikuwa vinasema hivyo. Mara kwa mara na tena. Kwa hivyo nasema mambo ya aina hii .

Huyu hapa jamaa, mwanangu anasimulia hadithi hii, alikuwa katika darasa lake la shule ya upili nadhani ilikuwa "Filamu, Chakula, na Hadithi za Kubuni" na katika darasa hili. Wanasoma kuhusu mtu asiyeamini Mungu kisha tunapaswa kuwa wazi kwa ukana Mungu kwa hivyo tunahitaji kuwa wavumilivu kwa mtu ambaye si mkana Mungu. Lazima uwe mvumilivu kwa mtu ambaye ni Mwislamu; lazima uelewe. Kisha hapa wanasoma kuhusu mtoto huyu shoga na anapambana sana na utambulisho wake wa kijinsia na mwalimu anakuelekeza uelewe hilo. Hapa wanasoma kuhusu Mkristo. Mkristo huyo mnafikiri mbaya na mwenye kunuka hivyo majadiliano ya darasa yakaanza. Je, huyu si Mkristo ni chukizo? Kwa hivyo hapa una uvumilivu kwa kila mtu lakini unaposoma kuhusu Mkristo, ghafla wanahisi uhuru kamili wa kwenda na kusema mambo haya yote mabaya sana yasiyovumilika. Ni sawa kuwa mvumilivu dhidi ya Wakristo. Hata tulimfanya jamaa huyu aje hata kwenye kanisa la Gordon. Nitamwita tu Franky , na si mkweli sana, anahitaji tu kuchunguzwa kichwa chake. Angeingia na kutoa shutuma hizi zote mbaya sana dhidi ya Ukristo akisema Ukristo ni kama "Taliban." Ukristo wa kimsingi ni kama Taliban. Kwa hivyo anafanya mambo ya aina hii yote kwa upande wa matamshi ya chuki dhidi ya Wakristo. Kwa hivyo Wakristo wa kimsingi wanafanya matamshi ya chuki na mambo yote ya aina hii.

Ukweli wa kweli ni kwamba nadhani tunahitaji kumwombea jamaa huyo. Ni kwamba tu alilelewa katika nyumba ya Kikristo sana na alikataa kabisa kile alichopaswa kujifunza kutoka kwa baba yake Francis. Sasa anazunguka tu akiwashambulia Wakristo kwa jina la uvumilivu. Unaweza kuona kejeli ya hili. Anatakiwa kuwa mvumilivu na anatoa tu shutuma hizi zote za kishenzi ambazo zinaonyesha tu kwamba hana wazo lolote kuhusu Wakristo wengi wa kishenzi ambao alikuwa akiwachora. Laiti angeelewa tu kidogo ya kile baba na mama yake walifundisha. Baba na mama yake walinisaidia sana kibinafsi na sasa mtoto wao ni kama Hezekia katika Agano la Kale. Alikuwa mfalme mzuri na kisha alikuwa na mwanawe Manase ambaye alikuwa mfalme mbaya zaidi. Ni kama hivyo. Una wazazi hawa, wazazi wacha Mungu kweli sasa yeye ni mwanaume na ana umri wangu na sasa anazunguka-zunguka akiiba Ukristo akidhani kwamba baba yake alifundisha. Hivi ndivyo alivyojipatia jina na unasema tu ni jambo la kusikitisha sana, la kusikitisha sana. Kwa hivyo nadhani ninamhurumia. Huruma labda ndiyo jambo baya zaidi na jambo ambalo jamaa huyu anachukia zaidi. Lakini lazima umhurumie mtu huyo. Amepotea sana kwa njia nyingi.

K. Safari ya Tatu ya Umisionari: Barua kwa Korintho [60:56-62:15]

F: Unganisha KN; 60:56-74:37; 3MJ Corinth hadi Yerusalemu

Kwa hivyo nini kinatokea? Kwa hivyo mashtaka haya yote yanamkabili Paulo, yeye ni Mkristo; anafanya mambo haya yote. Wanapiga kelele, Artemis, mungu wa kike wa Waefeso. Sasa jambo muhimu ni kwamba anatumia miaka mitatu huko Efeso. Akiwa huko anafundisha katika shule ya Tirano . Ni mji gani mwingine anaoupenda zaidi? Mji mwingine anaoupenda zaidi ni Korintho. Kwa hivyo kitakachotokea ni, kutoka Efeso kwenye Safari ya Tatu ya Umishonari ataandika kwenda Korintho. Korintho, watu wamekuwa wakisafiri huku na huko na kimsingi wanamwambia Paulo, "Paulo, kanisa la Korintho lina matatizo makubwa hapa." Kwa hivyo Paulo anasikia kuhusu matatizo hayo. Ni matatizo gani mengine? Hawa jamaa wote wanalewa kwenye ushirika. Hilo si jambo zuri.

Jamaa analala na mke wa baba yake. Hilo ni baya sana. Kwa hivyo Paulo ana mambo haya na Paulo anasema "Nitaandika barua hii ya 1 Wakorintho." Kwa hivyo anaandika 1 Wakorintho. Sasa unaelewa, Paulo aliandika barua nyingi kwa Wakorintho kuliko sisi. Tunajua kwamba kuna barua zingine za Wakorintho zilizotajwa, "barua ya kurarua." Paulo aliandika barua nyingi kwa Wakorintho. Tuna mbili kati ya hizo. Kwa hivyo hii 1 Wakorintho au chochote anachokiandika kwa Wakorintho katika Safari ya Tatu ya Umisionari. Hilo ni jambo kubwa; Korintho ni kitabu kikubwa sana.

L. Safari ya Tatu ya Umisionari: Efeso na Nyaraka za Paulo [62:15-67:45]

Sasa nini kitatokea? Ataondoka Efeso na atakapoondoka Efeso atapanda kupitia Makedonia na atakapopanda kupitia Makedonia. Atarudi kupitia Troa na atafika Filipi tena, Thesalonike, Berea na atashuka hadi Korintho. Atakapokuwa huko juu anaanza kukusanya pesa, kwa ajili ya maskini huko Yerusalemu. Katika Safari ya Tatu ya Umisionari hili linakuwa jambo kubwa la utume kwa Paulo. Amesikia kwamba kuna njaa Yerusalemu ambapo hakuna chakula. Kwa hivyo Paulo anatumia kanisa kukusanya pesa ili kusaidia kuwalisha watu huko Yerusalemu. Kwa hivyo hii ni aina ya haki ya kijamii ya mwitikio wa Ukristo? Ndiyo Paulo anasaidia sasa. Anakusanya pesa kanisani. Kwa hivyo atawapiga Wamasedonia. Wamasedonia walikuwa watoaji wazuri sana. Kwa hivyo anaelekea hapa, na atakapokuwa huko juu lakini ni nani aliye na pesa nyingi kweli? Wamasedonia wana pesa lakini ni nani anayejulikana kuwa tajiri? Wakorintho. Kwa hivyo Paulo anachofanya ni kutoka hapa juu baada ya kuandika 1 Wakorintho kutoka Efeso na kisha anaposafiri hadi Makedonia na anatumia 2 Wakorintho chini. Anatumia 2 Wakorintho chini kutoka Makedonia akiwaambia ujumbe wa 2 Wakorintho. Hili ni baya, lakini, kwa ufupi tu. Paulo anasema "hey, ninakuja na nitachangisha pesa kwa ajili ya maskini huko Yerusalemu ambao wamepitia njaa. Tayarisheni pesa zenu ili nitakapokuja mwe tayari kutoa." Je, kuna yeyote anayekumbuka kifungu ambapo kinasema, "Mungu humpenda mtoaji

mchangamfu?” Hilo linatokea wapi? 2 Wakorintho. 2 Wakorintho ni mahali ambapo Paulo anaomba pesa ili kuwasaidia maskini huko Yerusalemu. Kwa hivyo ikiwa unataka kupata vifungu vizuri vya kuwasihhi watu watoe pesa, 2 Wakorintho ni mahali pazuri pa kwenda. Kwa hivyo 1 Wakorintho kutoka Efeso kisha anapanda huko juu anawapiga Wamakedonia na anaandika 2 Wakorintho katika Safari ya Tatu ya Umisionari. Kwa hivyo 1 na 2 Wakorintho zote zimeandikwa katika Safari ya Tatu ya Umisionari.

Kisha anashuka Korintho na kukutana na watu huko. Anakusanya pesa kwa ajili ya maskini huko Yerusalemu. Kinachotokea ni kwamba yuko Korintho na anatambua kwamba anakusanya pesa na anawatembelea watu tena na kurudi Israeli na pesa hizi. Lakini kinachomvutia macho ni kwamba macho yake yanaelekea magharibi. Paulo ni mmishonari anayependa eneo jipya, kwa hivyo kutoka Korintho ataangalia magharibi na ataandika kitabu cha Warumi. Kutoka Korintho kwenye Safari ya Tatu ya Umisionari ataangalia na anasema, “Warumi, sijaanzisha kanisa nanyi au chochote lakini nitaenda Roma na nitawaona wakati fulani . Nitawatumia barua na kwa hivyo anaandika kutoka Korintho kuhusu Safari ya Tatu ya Umisionari. Anaandika kitabu cha Warumi akiwaambia kwamba anataka kuja kuwatembelea. Hicho ndicho kitabu cha Warumi. Kwa nini hii ni nzuri kuhusu Safari ya Tatu ya Umisionari? Safari ya Tatu ya Umisionari ni miaka mitatu Efeso. Ni vitabu gani vilivyoandikwa kwenye Safari ya Tatu ya Umisionari? 1 Wakorintho, 2 Wakorintho chini ili kukusanya pesa na kuandika kitabu cha Warumi akiwa tayari kuondoka Korintho. 1 Wakorintho, 2 Wakorintho, kitabu cha Warumi ni vitabu vitatu vikubwa vya mtume Paulo. Warumi, 1 na 2 Wakorintho na vyote vimeandikwa kwenye Safari ya Tatu ya Umisionari. Kwa hivyo Paulo ana tija sana hapa. Vitabu ukivisoma ni vya ajabu.

Sasa nini kinatokea? Kuna jambo moja tu na nadhani hili liko katika sura ya 20 mstari wa 9. Paulo alipiga simu, pesa zake hapa zinarudi Makedonia na kukusanya pesa, anataka kuwaaga watu wa Efeso. Anakutana hapa chini lakini anasimama nyuma. Ninaamini yuko Troa na anaanza kuhubiri, Acha nisome tu

hili katika sura ya 20 mstari wa 9 baadhi ya wanafunzi wangu mnajua hili linahusu nini. Sura ya 20 mstari wa 9 wa Matendo inasema hivi, "Paulo alizungumza na watu na kwa sababu alikusudia kuondoka siku iliyofuata aliendelea kuongea hadi usiku wa manane. Kulikuwa na taa nyingi katika vyumba vya ghorofani walipokuwa wakikutana. Kijana mmoja aitwaye Eutiko alikuwa ameketi dirishani ambaye alikuwa amelala usingizi mzito huku Paulo akiendelea kuongea. Alipokuwa amelala fofofu, alianguka chini kutoka dirishani la ghorofa ya tatu na akachukuliwa kama amekufa." Kwa hivyo hii ni picha ya Eutiko akilala huku mtume Paulo akihubiri mara kwa mara - aina ya ukumbusho wa darasa lako la Agano Jipya wakati mwingine sivyo? Vyovyote vile, anaanguka kutoka dirisha la ghorofa ya tatu. Anaanguka chini na amelala. Wanamchukua kwa madai ya kuwa amekufa. Paulo kimsingi anamponya jamaa huyo na kumrudisha juu na anarudi akiwa hai. Kwa hivyo hiyo ndiyo hadithi ya Eutiko huko Troa. Ni hadithi ya kuchekeka ya kuvutia kama umewahi kutoa hotuba yoyote hadharani na Paulo akawaamuru watu walale juu yako, utajua ninachozungumzia.

Kurudi kwa M. Paulo Yerusalemu na Kufungwa [67:45-73:22]

Kisha Paulo anarudi Israeli na sasa nini kitatokea? Hili linazidi kuwa zito kwa Paulo na tutapitia hili haraka. Paulo anaingia katika eneo la Kaisaria na kuna mtu anayeitwa Agabo pale, yeye ni nabii. Agabo anavua mkanda huu na kumfunga Paulo mikono na kusema "yeyote atakayevaa mkanda huu atafungwa atakapofika Yerusalemu." Roho akizungumza kupitia Agabo . Agabo ni nabii, si nabii mwandishi. Kumbuka tulipomzungumzia Filipo. Filipo alikuwa na binti wanne waliokuwa wakitabiri na kwa hivyo hawa walikuwa watu waliotoa neno la Mungu lakini hawakuwa waandishi wa Maandiko. Tunajua hata katika Agano la Kale Nathani ambaye alimkemea Daudi katika 2 Samweli 12 hakuwahi kuandika unabii wowote. Wala Mikaya, wala Hulda nabii wa kike. Kulikuwa na manabii wengine kando na Isaya, Yeremia, Ezekieli, na Danieli ambao waliandika manabii wa kawaida. Kulikuwa na manabii wengine ambao walikuwa wakiandika manabii

ambao walizungumza tu mambo. Agabo ni mmoja wa manabii hao. Anamfunga Paulo; Paulo anasema “usipande kwenda Yerusalemu Paulo la sivyo utaingia matatani.” Paulo anajibu, “Roho ananipeleka, lazima nichangie pesa hizi kwa ajili ya watu wa Yerusalemu; ninapanda kwenda huko.” Kwa hivyo Paulo anapanda kwenda Yerusalemu na nadhani nini kitatokea? Yuko juu ya mlima wa hekalu na Wayahudi wanachochea ghasia na Warumi wanaingia na Paulo anakamatwa huko na atafungwa gerezani.

Kwa hivyo turudi kwenye Matendo 24 sasa tunapoendelea na tuone kinachoendelea na Paulo. Kwa kweli kuna kifungu kimoja ambacho nilitaka kukisoma, nacho ni, hebu tuone kama naweza kukivuta hapa. Kuna mlinzi wa Kirumi wakati Paulo anakamatwa. Paulo anakamatwa na wanajaribu kumuua. Mmoja wa askari pale, ninakipoteza hapa, hiki katika sura ya 22. Ni mstari wa 25. Kuna ghasia na Paulo yuko kwenye mlima wa hekalu. Kila Wayahudi wanapoghasia, askari wa Kirumi hutoka na kumburuta Paulo na hivyo wakampeleka Paulo moja kwa moja kwenye Sanhedrini. Akasema, “Ndugu zangu nimetimiza wajibu wangu kwa Mungu kwa dhamiri njema hata leo.” Kuhani mkuu Anania akawaamuru wale waliosimama karibu na Paulo wampige mdomoni.” Inakuwa mbaya kwa Paulo. Kabla tu ya hapo walikuwa wanamnyoosha Paulo wakiamuru apigwe viboko, Warumi wanamwona Paulo kama anayesababisha ghasia hii. Kwa hivyo wanamburuta labda hadi kwenye ngome ya Antonio na watamchapa viboko. Walipokuwa wakimnyoosha ili ampige mijeledi, hii ni Matendo 22:25, Paulo alimwambia yule akida aliyesimama pale “Je, ni halali kwenu kumpiga raia wa Kirumi ambaye hata hajapatikana na hatia?” Yule akida aliposikia haya, mtu huyu ana zaidi ya askari mia moja, yule akida aliposikia haya alimwendea kamanda. Kwa hivyo mtu huyu ni akida na anamwendea kamanda wake. Nina kumbukumbu kadhaa huko Yerusalemu; kikosi cha kumi kilikuwa pale. Ukienda Yerusalemu kwenye miamba utaona “X” kwenye miamba nje ya Hoteli ya New Imperial. Ukienda Get Lost huko Yerusalemu unaweza kwenda huko na kutembea mitaani na kwenda Hoteli ya New Imperial na utaona “x”

kidogo kwenye alama hii ndogo hapo. Hiyo ni kusema ni kikosi cha kumi. Warumi walikuwa na vikosi vyao vilivyowekwa hapo ambavyo ni vya wakati uliopita. Kamanda alimwendea Paulo na kuuliza “Niambie, wewe ni raia wa Kirumi?” “Ndiyo mimi.” Akajibu. Kisha kamanda akasema, “Ilinibidi nilipe gharama kubwa kwa uraia wangu.” 'Lakini nilizaliwa nikiwa raia' Paulo alijibu.” Paulo alisema nilizaliwa nikiwa raia. Jamaa huyu alisema, “Ilinibidi kulipa pesa nyingi ili kupata uraia wangu.” Ukiwa raia wa Roma , hupigwi hivyo kwa sababu wewe ni raia wa Roma. Inakupa hadhi. Jamaa huyu alisema, “Nililipa gharama kubwa kwa hilo, nachukulia uraia wa Roma kwa uzito sana.” Unakumbuka wakati Petro, hili halipo katika Biblia, lakini liko katika *Kitabu cha Mashahidi wa Fox cha kanisa la kwanza* ? Petro alisulubiwa. Petro alikuwa Myahudi na kwa hivyo alisulubiwa na walipoenda kumsulubisha Petro alisema, “Sistahili kufa kama Bwana.” Kwa hivyo walimsulubisha kichwa chini. Sipendekezi. Hilo lazima lilikuwa baya sana. Kwa hivyo walimsulubisha Petro kichwa chini. Hata hivyo, Paulo hangeweza kusulubiwa. Paulo hangeweza kusulubiwa. Alikuwa raia wa Roma. Kwa hivyo Paulo labda alikufa karibu mwaka wa 68 BK, angekatwa kichwa. Petro labda alikufa mwaka wa 64/65 BK. Paulo alikufa yapata miaka mitatu au minne baadaye. Lakini uraia wa Roma ulikuwa jambo kubwa.

N. Mapitio ya Safari ya Tatu ya Umisionari [73:22-74:37]

Sasa ngoja niwapitie hawa jamaa. Kwa hivyo Paulo amerudi, yuko Yerusalemu. Tukimbie tu Safari ya Tatu ya Umishonari. Miaka mitatu huko Efeso katika Safari ya Tatu ya Umishonari. Kutoka Efeso anaandika kitabu cha 1 Wakorintho kwanza. Wanafunzi wa Yohana Mbatizaji wanapokea Roho Mtakatifu huko Efeso. Vitabu vya uchawi vinachomwa moto huko Efeso. Demetrio anazua ghasia za pesa na dini. Anapoteza pesa kama fundi wa fedha, hakuna anayenunua sanamu zake na kwa hivyo anakasirika. Dini inaendaje katika uwanja wa umma? Tulizungumzia kidogo kuhusu hilo. Paulo anarudi Makedonia. Anaporudi

Makedonia, watu wa Makedonia walikuwa watoaji wazuri. Anaandika 2 Wakorintho kwa kanisa la Korintho akiwaambia waandae pesa zao kwa ajili ya atakapokuja. Anafika Korintho na Korintho anaandika Warumi. Warumi anatazama magharibi, anapogundua kuwa lazima aende mashariki. Anarudi Yerusalemu. Lakini anatazama Roma na anaandika kitabu cha Warumi chenye sura kumi na sita hapo. Anarudi Makedonia, Eutiko analala Troa, na Asia, ambapo Efeso iko. Anarudi Yerusalemu akiwa na zawadi hii kwa maskini kwa sababu ya njaa huko Yerusalemu.

O. Mashtaka ya Paulo: Feliksi [74:37-77:24]

G: Changanya O –S: 74:37-84:49; Kifungo cha Paulo, Safari ya kwenda Roma

Sasa katika kesi zake ndipo anakamatwa. Karibu apigwe viboko lakini wakamwachilia. Anaenda mbele ya Feliksi. Nitasimulia tu hili. Hili liko katika Matendo 24. Feliksi anachofanya ni Feliksi kumleta Paulo. Feliksi anataka kuanzisha uhusiano mzuri na Wayahudi na Paulo anachukiwa na Wayahudi. Kwa hivyo Feliksi anatoa maoni hapa. Hii ni sura ya 24. Feliksi wote wawili wanaiita dhehebu la Wanazareti wakisema kwamba Paulo ni sehemu ya dhehebu la Wanazareti. Waliitwa Wanazareti. Mafarisayo, Masadukayo, na nyinyi mlikuwa na Wanazareti. Ukristo katika sehemu yake ya kwanza ulikuwa ugomvi chini ya mwavuli wa Uyahudi kama dhehebu lingine la Uyahudi. Maadamu walikuwa chini ya Uyahudi walikuwa chini ya ulinzi wa Warumi. Warumi hawakuwa na wasiwasi na Wayahudi sana. Ni wakati Ukristo ulipojiondoa chini ya mwavuli wa Uyahudi ndipo Ukristo ulipoingia katika matatizo. Kisha Paulo anataja "watu wa Njia." Njia hii, pia ni njia nyingine Ukristo unaitwa hapa.

Lakini nini kilitokea? Feliksi anasema mañana , kesho; kesho tutashughulikia tatizo hili. Kwa hivyo walimtuma Paulo kutoka Yerusalemu hadi Kaisaria kwa kuhukumiwa na Feliksi. Feliksi anampata Paulo na anasema tu unajua hakuna haraka, kesho. Kwa kweli katika maandishi hayo yanatuambia kile

Feliksi alitaka ilikuwa rushwa. Feliksi alitaka rushwa kutoka kwa Paulo. Kwa nini? Inaonekana Paulo aliweza kukusanya pesa huko Ugiriki na sehemu zingine. Feliksi anajaribu kupata kipande cha kesi hii. Kwa hivyo anataka rushwa kutoka kwa Paulo na kwa hivyo Paulo anakaa gerezani kwa miaka miwili chini ya Feliksi huko Kaisaria kwenye pwani kaskazini mwa Yopa [Tel Aviv]. Kwa hivyo Paulo anafungwa gerezani kwa miaka miwili.

Kwa njia, tunakumbuka nini kilitokea? Nani yuko pamoja naye? Luka yuko pamoja naye kwa hivyo hiyo ina maana kwamba Luka yuko Palestina kwa miaka miwili. Hiyo ina maana gani? Je, Luka labda anamhoji Mariamu na mitume na kutafuta hadithi za Yesu za kumwandikia Theofilo mtukufu katika kitabu chake cha Luka. Luka pia ataandika kitabu cha nini? Matendo. Kwa hivyo hii ndiyo hadithi yenyewe hapa ya Feliksi, Festo, na Paulo ana Luka pamoja naye. Luka anamwandikia Theofilo mtukufu hadithi ya Matendo ili kumsaidia Paulo katika kesi yake mahakamani atakapokwenda Roma. Kwa hivyo, Feliksi ni mchekeshaji mbaya, miaka miwili akitaka rushwa kutoka kwa Paulo.

P. Mashtaka ya Paulo: Festo [77:24-78:38]

Sasa kinachotokea ni Feliksi kufariki. Festo anaingia kama gavana wa aina inayofuata. Festo, kwa sababu yeye ni mtoto mpya kwenye kizuizi hicho, anataka kufanya uhusiano mzuri na Wayahudi. Wayahudi wanawatuma watu kutoka Yerusalemu. Wanasema “Ee Festo, unataka kuwa mwema nasi? Mrudishe Paulo Yerusalemu. Sisi kama Sanhedrini, kama chombo cha mahakama ya Kiyahudi, sisi ndio tunapaswa kumshtaki Paulo. Kwa hivyo mrudishe Paulo Yerusalemu.” Lakini Festo hakujua kwamba Wayahudi walikuwa wakipanga njama kwamba wakiwa njiani kuelekea Yerusalemu kutoka Kaisaria, ambayo iko kwenye mstari wa pwani hadi Yerusalemu, Wayahudi walikuwa wakimvizia na kumuua Paulo njiani kuelekea huko. Kwa hivyo hakutakuwa na kesi yoyote ambayo Paulo angeuawa.

Kwa hivyo Paulo anachofanya, Paulo anagundua kuhusu mtego huo na

anasema “Ninakata rufaa kwa Kaisari.” Akiwa raia wa Kirumi, alikuwa na haki ya kukata rufaa kwa Kaisari kwa hivyo anakata rufaa kwa Kaisari. Sasa Festo ana tatizo. Tatizo ni kwamba kama gavana wa Kirumi, anapaswa kumtuma Paulo kwa Kaisari, lakini tatizo ni nini? Hana mashtaka; atampeleka Roma kwa mashtaka gani. Kwa hivyo kwa sababu hakuna mashtaka hapa ndipo mtu mwingine anapoingia kwenye picha.

Swali: Mashtaka ya Paulo: Agripa [78:38-80:55]

Kuna mtawala anayeitwa Agripa. Festo na Agripa wanakuwa marafiki kuhusu Paulo. Agripa anaelewa Njia, anawaelewa Wanazareti, na kwa hivyo katika sura ya 26 una hili kati ya Paulo na Agripa. Kwa hiyo Paulo akaashiria kwa mikono yake na kuanza kujitetea. “Mfalme Agripa, najiona mwenye bahati kusimama mbele yako leo ninapojitetea dhidi ya mashtaka yote ya Wayahudi na hasa kwa sababu wewe unafahamu vyema desturi zote za Kiyahudi.” Kwa hiyo Paulo anakuja mbele ya Agripa, anamsifu na kusema, “Nimesikia unajua mengi kuhusu desturi zetu.” Paulo anasema, “Mimi niko hapa kwa sababu ya swali la ufufuo.” Kwa kweli Paulo anamkasirikia Agripa kidogo na anaanza kuwasilisha injili kwa Agripa. Angalia kile Festo anachofanya hapa kinavutia, Festo na Agripa wote wako pale. Paulo anatoa hotuba yake mbele yao. Katika hatua hii, Festo alikatiza utetezi wa Paulo. Hivi ndivyo Festo anavyosema, hii ni Matendo 26:24, “Umerukwa na akili, Paulo!” alipiga kelele, “Ujuzi wako mkubwa unakufanya uwe mwendawazimu.” Baadhi ya watu wanasema hivyo kuhusu Chuo cha Gordon na wanafunzi wetu hapa kwamba elimu yao kubwa inawatia wazimu. Ni wazi Festo anajua Paulo ni mtu mwenye elimu sana na kwa hivyo anasema, "elimu yako kubwa inakufanya uwe wazimu." Kisha Paulo anamwendea Agripa na kwa kweli anaanza kumshuhudia Agripa kuhusu Kristo. Agripa anakataa na kusema, "Unafikiri kwamba kwa muda mfupi hivi unaweza kunishawishi niwe Mkristo, Paulo?" Hili karibu limeshawishika. N otice anamwita "Mkristo." Kwa hivyo tuna Mnazareti, tuna Njia, tuna Paulo sasa anaitwa "Mkristo." Agripa anasema, "karibu

unanishawishi niwe Mkristo," karibu lakini umepotea.

R. Ajali ya Meli - Matendo 27 [80:55-82:24]

Sasa Agripa anaweza kumsaidia Festo kuja na mashtaka. Walimpandisha Paulo kwenye mashua na watamrudisha. Hapa ndipo mashua inapoelekea. Kaisaria inavuka Bahari ya Mediterania hadi kisiwa cha Malta na hapa ndipo watu katika Matendo 27 wanasema hii ni moja ya maelezo bora zaidi katika ulimwengu wa kale ya kuvunjika kwa meli. Inaelezea mawimbi yanayokuja kwenye mashua na kutupa mizigo yote baharini. Walitaka kuwatupa wafungwa baharini ili kupunguza uzito wa mashua na Paulo anasema, "fanya hivyo na kuna shida kubwa hapa." Kwa hivyo Paulo anampa nahodha ushauri, wanaishia kuvunjika kwa meli kwenye kisiwa hiki cha Malta, ambacho kiko chini kidogo ya Sisili.

Nadhani nina picha hapa, wacha nieleze tu kinachoendelea. Wanafika kwenye kisiwa cha Malta na inavutia sana. Nyoka anakuja na kuuma mkono wa Paulo. Watu wote wanahitimisha kuwa jamaa huyu lazima alikuwa muuaji. Walijua alikuwa akishtakiwa kwenda Roma kwa hivyo lazima alikuwa muuaji. Sasa alitoka baharini lakini kisha nyoka huyu mwenye sumu anamuuma na Paulo anapaswa kufa. Lakini kinachotokea ni kwamba Paulo hafi. Paulo anamtupa nyoka motoni anamwua nyoka na hakuna kinachomtokea Paulo. Watu walisema, "ng'ombe mtakatifu jamaa huyu lazima awe mungu." Kwa hivyo Paulo anatoka kuwa muuaji hadi kupata haki kutoka kwa nyoka huyu hadi kuwa mungu huyu kwenye kisiwa hiki cha Malta. Kisha hatimaye kutoka kisiwa cha Malta wanapanda mashua nyingine na kwenda Roma. Kwa hivyo sasa una Paulo huko Roma.

S. Kifungo cha Kirumi [82:24-84:49]

Walifika Roma yapata mwaka 60 BK, hii inaitwa Kifungo cha Kwanza cha Warumi. Kama kuna Kifungo cha Kwanza cha Warumi, unafikiri nini? Lazima kuwe na Kifungo cha Pili cha Warumi? Uko sahihi. Kwa hivyo yuko gerezani

huko Roma kwa takriban miaka miwili na labda hii ni wakati kitabu cha Matendo na Theofilo bora zaidi na watu wanamsaidia Paulo kuachiliwa. Inavyoonekana Paulo aliachiliwa baada ya Kifungo hiki cha Kwanza cha Warumi na kisha kulikuwa na kipindi cha uhuru na kisha kulikuwa na Kifungo cha Pili cha Warumi na huu ndio mwisho, BK 67-68. Kisha Paulo anakatwa kichwa. Hapa ndipo Paulo anapokufa na Kifungo cha Pili cha Warumi. Kwa hivyo kuna vifungo viwili vya Warumi. Kuna safari tatu za kimisionari, ya kwanza, ya pili, na ya tatu. Kisha Kifungo cha Kwanza cha Warumi, uhuru kidogo, na kisha kurudi kwa Kifungo cha Pili cha Warumi ambapo labda alikatwa kichwa.

Hapa kuna ramani inayopitia hapa na kwa hivyo unapata ramani hii mahali walipoenda. Mashua inaelekea Kaisaria na kisha wanakumbana na dhoruba na hapa kuna kisiwa cha Malta chini ya Sicily. Je, kuna yeyote kati yenu anayejua kuhusu Sicily kwamba mnakula pizza ya Sicily? Kwa hivyo wanakuja huko na huko Roma ndipo Kifungo cha Kwanza cha Warumi na kitabu cha Matendo kinapoishia. Nini kinatokea? Je, tunajua matokeo ya kesi ya Paulo mwishoni mwa kitabu cha Matendo? Jibu ni: Hapana. Hatujui matokeo ya hilo. Dhana ni kwamba kitabu cha Matendo kinamalizika kabla ya AD 64 kwa sababu hatujui matokeo ya kesi za Paulo mbele ya Kaisari na hakika hatujui kwamba hekalu liliharibiwa mnamo AD 70. Kimya hicho mbili kinatuambia kwamba kitabu cha Matendo labda kimefungwa kabla ya kesi ya Paulo kuisha. Pendekezo langu na la wengine limekuwa kwamba kitabu hiki kiliandikwa kwa Theofilo ili Theofilo aweze kuwa na taarifa anayohitaji ili kumsaidia Paulo. Theofilo bora zaidi angeweza kumsaidia Paulo na hilo lingetokea.

Sasa nadhani tutaachana hapo tutakapoanza hii wakati mwingine ningependa kwa namna fulani kutupa vitabu vya Paulo na wakati vilipoandikwa na pia kuuliza swali la jinsi historia na theolojia vinavyoingiliana? Na tutazungumzia hilo wakati mwingine tunapoingia katika kitabu cha Warumi. Asante.

Imenakiliwa na Leanna Dalfonso
Imehaririwa vibaya na Ted Hildebrandt